

Мистецтво Західної Європи XVII-XVIIIст.

Глобальні зміни культурної парадигми відбилися в **художній культурі ХУП-ХУІІ ст.** її ознакою стала **розмаїтість**, обумовлена намаганням національних культур закріпити особливості власного осмислення світу, виразити своє національне "я" художніми засобами та одночасним існуванням різних художніх напрямів. **Бароко, класицизм і реалізм**, маючи різний світоглядний фундамент, охоплювали фактично всі види мистецтва. Художня панорама ускладнювалася й не менш виразними та значущими своєрідними художніми течіями - **рококо та сентименталізмом**.

Мистецтво цього часу, закріплюючи тенденції, започатковані Відродженням, мало своїм підґрунтям **особистісне творче начало**, позбавлене, однак, титанізму, універсальності творчого самовираження. Динамізація буття людини та соціуму, прискорення темпів наукового, технічного розвитку зумовили те, що творчі стилі митців були відзначені тяжінням до трансформації та поєднання різних світоглядних настанов. Домінування світського начала в культурі, пильна увага мистецтва до окремої особистості, її переживань і почуттів також урізнобарвили художні пошуки, надавши **неповторності та унікальності кожному мистецькому витвору**.

Дослідники вважають **бароко** (від італ. - дивний, химерний, вибагливий) фактично першим загальноєвропейським художнім напрямом. Пануючи в усіх національних художніх культурах і всіх видах мистецтва, бароко втілювалося в них різним чином. Проте його єдиними ознаками були **драматизм і контрастність**, спричинені тим, що людина в той час позиціонувала себе як велика розумом, здатна пізнати універсальні закони існування Всесвіту та водночас неспроможна змінити жоден із них. Своєрідна песимістична "аура" культури епохи, зумовлена втратою сталих традицій світорозуміння, осмисленням бурхливості та плінності буття, відбилася в особливій мистецькій увазі до **трагічних тем і образів**, часто в **гіперболізованому**, афектованому втіленні.

Первинний драматизм і контрастність образу людини зумовили й винятково **емоційне, бурхливе** бачення світу крізь призму **антиномій** - нерозривного поєднання в образах протилежних начал. Утвердження **краси як універсального начала, як пишності, помпезності, розкоші** було спричинено потребами абсолютної монархії у створенні мистецького аналога її величі та блиску. Водночас католицька церква також відчувала необхідність у підкріпленні своєї ідеологічної влади за допомогою вражаючих, грандіозних, пишних, монументальних образів. Зміцнення релігійних основ у бароковому мистецтві відобразилося у **відновленні значущості сакральної образності та тематики**.

Виняткова емоційна насиченість, напруженість і **видовищність** барокового мистецтва були пов'язані з такими його рисами, як **ансамблевість, тяжіння до універсального впливу, синтетичного поєднання різних видів мистецтва.**

В **архітектурі** це позначилося у формуванні загальноміських, палацових і паркових ансамблів, декоративності монументальних споруд таких архітекторів, як **Л. Берніні**, П. де Кортон, **Ф. Борроміні**, **Г. Гваріні**, М. Пеппельман та ін. Нерозривно пов'язана зі скульптурою та живописом, барокова архітектура рясніла багатокольоровими скульптурами-алегоріями, рельєфами, ліпниною.

Алегоричність і символічність, метафоричність-важливі ознаки барокового художнього мислення. У поєднанні з багатофігурністю, намаганням відтворити складний, емоційно виразний, експресивний рух ці риси зумовили специфіку барокової **скульптури** (зокрема у творчості Л. Берніні).

Показовими для **літератури** стали "малі" жанри - епіграма, панегірик, **гербовий** вірш, сповнені багатства метафор, агнозій, гри слів, асоціацій. Варіативність барокових настанов у різних національних художніх культурах відбилася у формуванні різних творчих орієнтирів.

Французька література містила повчальну (**Ф. Ларошфуко**, Ж. де Лабрюєр) та розважально-гедоністичну (М. де Скюдері, Ф. Кіно) течії. Зерниною творчості англійця **Дж. Мільтона** було осягнення суперечливості, трагічної забарвленості буття людини. Критична, соціальна спрямованість і гротескова сатиричність насичували творчість німецького письменника Г. Я. Гріммельсгаузена.

Бароко сформувало уявлення про світ як театр, у якому розгортається нескінченна та непередбачена гра, що спричинило "розквіт" **театрального мистецтва**. Трагічні, драматичні та комічні образи злились у творчості видатних драматургів доби - **П. Кальдерона**, **Т. де Моліни**, А. Гріфіуса, які зверталися як до історичної, так і до побутової тематики.

Винятково різнобарвною була **музика** бароко. **Й. С. Бах** і **Г. Ф. Гендель** (у першій половині XVIII ст.) закріпили значущість принципів **поліфонії** і жанрів **хорової сакральної** (меса, пасіон, ораторія) та **світської** (кантата) музики. Поступово склалися італійська, англійська, німецька та французька національні інструментальні школи, що різнилися жанровими та інструментальними пріоритетами. Надбанням барокової музики став розвиток музичного театру - жанру **опери** у творчості **К. Монтеверді**, М. Честі, **А. Скарлатті** та ін.

Живопис бароко тяжів до образу людини в стані напружених, суперечливих духовних пошуків і водночас до образу представника еліти.

Пріоритетними стали жанр **парадного портрета** та складні, **багатофігурні композиції на релігійну або міфологічну тематику**, сповнені алегоричності, динамічності, бурхливої емоційності, насичені деталями. Антиномічність барокового світобачення відбилася в живопису в поєднанні в межах одного твору як реалістичних, так і релігійних, і міфологічних образів.

Шедеври живопису, створені **Д. Веласкесом, П.-П. Рубенсом, Я. Йордансом, А. еон Дейком, Рембрандтом, Х. Ріберою, Ф. Сурбараном** та ін., містили як барокові настанови, так і "відгомін" класичних тенденцій, і реалістичне та демократичне начало, закладаючи підвалини подальшої плюралістичності мистецького опанування світу.

Своєрідну опозицію цим настановам склав **класицизм** (від лат. classicus - зразковий) - художній напрямок, що постав на початку XVII ст. і набув вершинного втілення у мистецтві Франції у XVIII ст. Підґрунтям класицизму як художнього аналога ідеології абсолютистської монархії були ідеї всеосяжної **впорядкованості, гармонійності, раціональної організованості соціального життя** та осмислення **людини як розумного, відповідального громадянина**. Зразком такого образу людини для класицизму була антропоцентрична культура **Античності**, що стверджувала людину як втілення калокагатії та водночас як невід'ємну частину спільноти. Показовою для класицизму стали атмосфера **громадянського пафосу**, насиченість громадянською та етичною тематикою. Притаманні цьому **напряму ясність, декларативність, певна дидактичність** відповідали його спрямованості на виховання ідеального громадянина, здатного пожертвувати власними інтересами та бажаннями в ім'я держави, відмовитися від емоцій заради раціонального, розумного розв'язання проблем.

Розуміння мистецтва як важливого чинника громадянського виховання позначилося в тому, що **держава** починає опікуватися **організацією художнього життя**. Так, 1634 р. було засновано Французьку академію, яка об'єднала науковців (філософів) та митців (письменників), 1648 р. - Королівську академію живопису та скульптури тощо.

Класицизм став першим художнім напрямом, у якому мистецька практика існувала **одночасно з її теоретичним обґрунтуванням**. Фундаторами **теорії класицизму** були художник **Н. Пуссен** і літератор **Н. Буало-Депрео**, які створили **ієрархію жанрів** - їх розподіл на високі (картини на історичний, міфологічний і релігійний сюжет, ода, трагедія) та низькі (портрет, пейзаж, комедія, байка, сатира), утвердили значущість **принципів наслідування природі та трьох едностей** (місця, часу та дії). Тому класицистичні настанови були первинно заданими та певним чином канонічними, що інколи унеможливило індивідуальні художні пошуки.

У XVIII ст. склалися академічний, просвітительський, неокласичний та національні варіанти класицизму.

В **архітектурі** класицизм позначився в пануванні гармонії, симетричності, врівноваженості, поверненні до **античної ордерної системи та давньоримських форм**. Масштабні **палацові ансамблі з парками** Во ле Віконт (архітектори Л. Лево та А. Ленотр) і Версаль (Л. Лево, А. Ленотр, А. Маневр), організовані за законами симетрії, гармонії, стали наочним втіленням раціональної організації природи" підкорення її розуму людини. Своєрідними англійськими варіантами класицистської архітектури були собор Св. Павла (архітектор К. Рен) і численні споруди в дусі античних жилих будинків, прикрашені орнаментом з використанням римських мотивів.

Всеосяжність ідеї гармонії та порядку зумовила особливу увагу до **організації міського середовища** як єдиного цілого з центром - **міською площею**, до якої стягувалися всі "лінії" міста. У Франції надання міському плануванню державної значущості закарбувало утворення 1793 р. Комісії художників, яка на замовлення Конвенту мала розпочати перепланування Парижа.

Література та театр класицизму тяжіли до античної, міфологічної та релігійної тематики, яка, втім, поставала як віддзеркалення сучасних реалій, як засіб виховання громадянина. Дидактичність літератури зумовила поширення жанру **байки**, зокрема у творчості **Лафонтена**. У провідному жанрі **трагедії у творчості П. Корнеля та Ж. Расіна** панував образ героя-громадянина, який вирішував конфлікт обов'язку та почуттів на користь суспільного начала.

У XVIII ст. у літературі виявилися нові тенденції. Так, **Ж.-Ж. Руссо** зберігав зв'язок із настановами класицизму і водночас порушував їх бажанням позбавити почуття людей від влади розуму, повернути їх від цивілізації до природи. Критичність пронизувала творчість **П. Л. Монтеск'є** і особливо **Ф. Вольтера**. Визнання ним активної соціальної ролі митця, здатного і прославляти державу, і критикувати її недоліки та вади, передбачало месіанську роль художника в наступну добу романтизму. **Ж. Б. Мольєр** максимально зблизив класицистичні та реалістичні принципи художнього світобачення, фактично вперше створив негативний образ аристократії та "вивів" на сцену нового головного героя - представника третього стану.

У **живопису** основоположного значення набули антична тематика, громадянські та героїчні образи, раціоналістичність композицій та ясність колориту, що відбила творчість **Н. Пуссена**, Каналетто, Дж. Панніні на ін. Напередодні Великої Французької буржуазної революції живопис наповнився демократичними, революційними образами та темами. Виразником цих змін

був **Ж.-Л. Давід**, який поєднав античну героїку, сучасний революційний дух оновлення, напружену емоційність і психологічну достовірність.

Утвердженню настанов класицизму в **музиці** Франції сприяла державна підтримка - заснування оперного театру "Королівська академія музики". Французький варіант жанру **опери** (лірична трагедія на античний міфологічний сюжет) створили **Ж. Люлі**, англійський-Г. Перселл і **Г. Гендель**, німецький - Г. Телеман і Р. Кайзер, італійський - **К. Глюком**.

Вершинного втілення та особистісної інтерпретації принципи класицизму в **музиці** знайшли у творах представників **віденської класичної симфонічної школи** - **Й Гайдна, В. А. Моцарта** і особливо **Л. ван Бетховена**, які створили підґрунтя для становлення та розквіту жанрів симфонії, сонати, квартету тощо. Емоційна насиченість і природність образів їх творів заклали підвалини індивідуалізму мистецького світобачення епохи романтизму.

У XVII ст. склався **реалізм** - художній напрям, що ґрунтується на об'єктивному, правдивому відтворенні дійсності. У **живопису** до реалістичного, інколи натуралістичного відтворення образу простої людини зверталися **Караваджо, Веласкес, Рембрандт, А. ван Дейк, Ф. Хальс** та **Я. Йордане**.

У XVIII ст. реалізм набув нових імпульсів розвитку у зв'язку із особливостями культури Просвітництва. Було сформовано його **теоретичне підґрунтя** - **Г.Е. Лессінг Д. Дідро** декларували спрямованість мистецтва на відображення **правди життя**, створення **типових образів**, необхідність формування **нового образу митця** - соціально активної особи, а також підкреслювали значущість **виховної функції мистецтва**.

Зростання соціальної значущості мистецтва було пов'язано з **формуванням художньої критики**, яка розкривала сенс художніх пошуків, сутність соціальних запитів і потреб соціуму, логіку тематичних, образних, жанрових змін тощо. Соціальну активність мистецтва у той час закарбували й **нові форми організації художнього життя - салони**. Ці мистецькі зібрання та виставки, розраховані на широкий загал, сприяли наповненню життя суспільства художнім началом, демократизували мистецтво.

Реалізм збагатив **літературу** новими жанрами, відповідними до змінених художніх потреб суспільства. **Д. Дідро** створив жанри філософського роману, філософської повісті. Жанр просвітницького роману у творчості **Д. Дефо, Г. Філдінга**, частково **Дж. Свіфта** наситився правдивим втіленням реальної людини у реальних обставинах.

Реалістичність відображення дійсності в **театральному** мистецтві зумовили актуальність жанру комедії на сучасну тематику та оновлення образу

героя. Поєднуючи настанови класицизму та реалізму, **П. Бомарше** надав образу представника третього класу статусу героя, а образам аристократії - комічного, гострого соціально-критичного забарвлення. Критика буржуазної моралі, їдке висміювання вад аристократії насичували комедії звичайв **Р. Шерідана** та комічні твори **К. Гольдоні**.

Центром **живопису реалізму** став психологічно достовірний образ простої людини. Тому в жанровій палітрі домінували портрет, а також пейзаж, побутова картина у творчості таких митців, як **Ж. Шарден, Ж. Ліотар, М. Латур, Ж. Грюз, У. Хогарт, Дж. Рейнольде** та ін.

На задоволення художніх потреб еліти було спрямовано **рококо** (від франц. rocaille - мушля). Ця художня течія, сформована у Франції на межі XVII-XVIII ст., створювала замкнений елітарний, гедоністичний **естетизований світ, насичений ретельно виписаними деталями, красою та чарівністю**, атмосферу одвічного свята, позбавлену соціальних конфліктів, сповнену своєрідною тематикою та образністю (розваги, карнавали тощо).

Концентрованого вираження рококо набуло у **декоративно-прикладному мистецтві**. Посуд, меблі, різноманітні предмети інтер'єру виготовлялися з коштовних матеріалів, багато інкрустувалися (перламутром, мармуром, коштовним і напівкоштовним камінням тощо), рясно прикрашалися різьбленням - завитками, мушлями, квітами, візерунками. Особлива увага приділялася **оформленню інтер'єрів**, у яких рясніли дзеркала, гобелени, ліпні прикраси тощо.

Живопис рококо вирізнявся витонченим, перламутровим колоритом, грайливими образами, асиметричними, примхливими композиціями (у творчості **Ж. Фрагонара, Ф. Буше**, частково - **А. Ватто**). У **музиці** тенденції рококо відбилися в жанрі інструментальної п'єси з програмною назвою, який домінував у творчості представників французької клавесиної школи, - **Ф. Куперена, Л. Куперена, Ж.-Ф. Рамо** та ін. У скульптурі "німецьку" версію течії представляли, зокрема, **"малі форми"** - декоративна порцеляна, ювелірна пластика, що створювали ідеальний, ілюзорний безконфліктний світ.

Поступове укріплення соціальної ваги середнього стану, формування ним своїх власних художніх запитів у другій половині XVIII ст. відобразив **сентименталізм** (від франц. sentiment - почуття). Його центром став образ **пересічного представника середнього класу, конкретної приватної людини** з її особистими якостями, неповторними особливостями внутрішнього світу, людини, що живе не заради вирішення глобальних суспільних конфліктів, а заради свободи вираження своїх щирих почуттів. **Природність, простота** як естетичне гасло цієї течії декларував **Ж.-Ж. Руссо**. Провідна тематика сентименталізму почуттєве

життя особистості - яскраво відбилася у творах таких літераторів, як Л. Стерн, О. Голдсміт, **Ж.-Ж. Руссо, Й.-Ф. Гете**, живописця **Т. Гейнсборо**.

Творчість групи німецьких митців "**Буря і натиск**" наприкінці XVIII ст. започаткувала мистецькі принципи, що в подальшому стали основою романтичної парадигми світобачення. **Ф. Клінгер, І. Шиллер, Й. Гете** і особливо **Й. Гердер** приділяли значну увагу національному, народному, фольклорному началу, культу особистості та особистісного світобачення тощо.

Таким чином, **мистецтво Західної Європи XVII-XVIII ст. відзначено наявністю різних художніх напрямків і течій (класицизм, реалізм, бароко, рококо, сентименталізм), становленням теорії мистецтва та основ художньої критики, формуванням нового образу митця (соціально активної особи), виникненням нових форм художнього життя - салонів, визнанням особливої значущості виховної функції мистецтва.**